

Autor:
Oliver Resler

Naslov:
Alternativne ekonomije, alternativna društva

Urednik:
Centar za nove medije_ kuda.org

Ova publikacija je objavljena u okviru izložbe "Alternativne ekonomije, alternativna društva" održane u Srbiji i Crnoj Gori
Novi Sad, Muzej savremene likovne umetnosti, 24. maj - 3. jun 2005. godine
Beograd, Salon Muzeja savremene umetnosti, 4. jun - 10. jun 2005. godine
Produkcija izložbe: Centar za nove medije_ kuda.org Novi Sad, Austrijski kulturni forum Beograd

Prevod:
Milica i Orfeas Skutelis, Philip Wattles

Lektura:
Jasna Tišma

Grafičko oblikovanje:
kuda.org

Priprema i štampa:
Daniel Print, Novi Sad

Alternativne ekonomije, alternativna društva

Oliver Resler

Svi tekstovi su objavljeni pod **Creative Commons** licencom ukoliko nije naznačeno drugačije.
Licenca: **Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0**

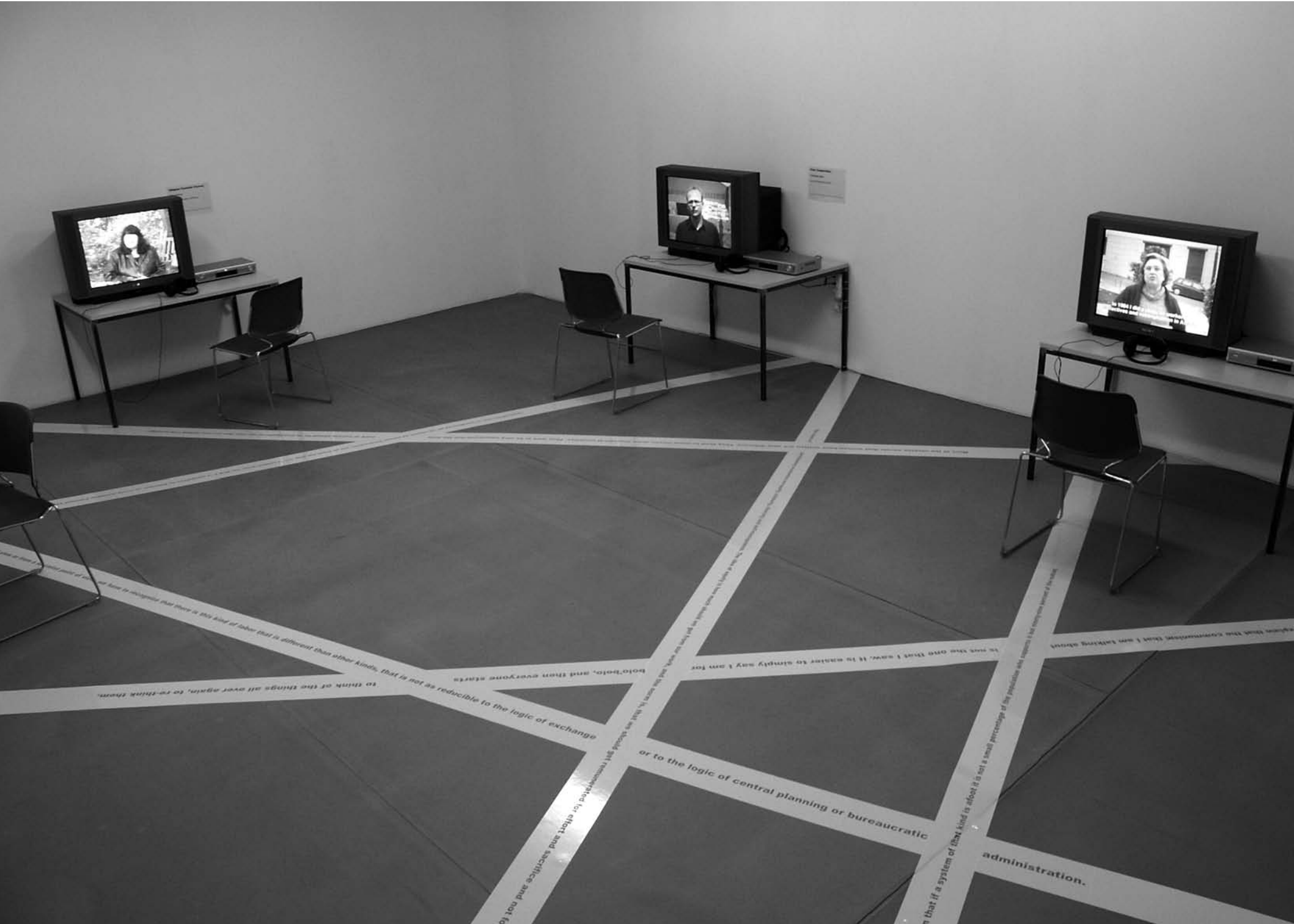
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/>

Revolver
Archiv für aktuelle Kunst
Fahrgasse 23
D - 60311 Frankfurt am Main
Tel.: +49 (0)69 44 63 62
Fax: +49 (0)69 94 41 24 51
info@revolver-books.de
www.revolver-books.de

ISBN 3-86588-123-8

to think of the things all over again, to re-think them.

to the logic of exchange

or to the logic of central planning or bureaucratic

administration.

in that if a system of that kind is about it is not a small percentage of the population who supports it but everyone member of the society.

Alternativne ekonomije, alternativna društva

sadržaj

- 9 Alternativne ekonomije, alternativna društva, o izložbi
- 11 Alternative mora biti, *kuda.org*
- 13 Ograđivanje društvenih promena, *Kristian Lukić*
- 16 Utopija i realnost, *Šanse za alternativu*, *Brajan Holms*
- 21 Performativne alternativne ekonomije, *Marina Gržinić*
- 26 Apel za nehijerarhijskim, samoodređujućim, društvenim i ekonomskim alternativama, *Intervju sa Oliverom Reslerom*
- 32 Delovi intervjua realizovanih u okviru izložbe: Alternativne ekonomije, alternativna društva
- 34 *Oliver Resler*, *biografija autora*
- 35 *kuda.org*, *profil*
- 36 *Produkcija izložbe*

Alternativne ekonomije, alternativna društva

Projekat Olivera Reslera

Nakon nestanka modela koji je bio kontra kapitalizmu – što je socijalizam, u stvarnom, postojećem obliku do svog sloma i predstavljao – alternativni koncepti ekonomskog i društvenog razvoja se na početku XXI veka suočavaju sa teškim vremenima. U industrijskim nacijama, naširoko se raspravlja samo o onim “alternativama” koje ne dovode u pitanje odnose moći u kapitalističkom sistemu i reprezentativnim demokratijama. Drugi društveno-ekonomski pristupi su označeni kao utopijski, devalvirani su i isključeni iz ozbiljnih diskusija, ako se uopšte i uzmu u obzir.

Tematska instalacija “Alternativne ekonomije, alternativna društva” se fokusira na raznolike koncepte i modele alternativnih ekonomija i društava, kojima je zajedničko odbacivanje kapitalističkog sistema vladavine. Za svaki koncept je napravljen po jedan intervju. Partneri u intervjuima su ekonomisti, stručnjaci iz oblasti političkih nauka, autori i istoričari. Iz ovih intervjuja je napravljen video zapis na engleskom jeziku. Na izložbi su ovi jednokanalni, 20 do 37 minuta dugi video zapisi prikazani odvojeno, svaki na posebnom monitoru, čineći na taj način centralni element umetničke instalacije.

Projekat prezentuje alternativne društvene i ekonomske modele kao što su “Inkluzivna demokratija” Takisa Fotopulosa (Velika Britanija/Grčka), “Participativna ekonomija” Majkla Alberta (SAD) i “Anarhistička demokratija konsenzusa” Ralfa Burnickog (Nemačka). Mardž Pirs (SAD) predstavlja feminističko-anarhističku utopiju njenih fantazija o društvu, a anderground autor p.m. (Švajcarska) ideje svog “bolo'bolo” koncepta.

Ostali video zapisi se fokusiraju na izvesne principe koji bi mogli biti od važnosti kada se diskutuje o alternativnim ekonomijama i društvima: Nensi Folbre (SAD) govori o “Dobrotvornom radu”, Kristof Šper (Nemačka) o “Slobodnoj saradnji”, a Džon Holovej (Meksiko/V. Britanija) o svojim idejama “Kako promeniti svet bez preuzimanja moći”.

Kao interesantan istorijski model, Todor Kuljić (SCG), tematizuje radničko samoupravljanje u SFRJ u periodu 1960-tih i 1970-tih, Salome Molto (Španija) govori o radničkim kolektivima tokom španskog građanskog rata (1936-38), a Alan Dalotel (Francuska) diskutuje o Pariskoj komuni 1871.

Iz svakog od jedanaest intervjuja je odabran po jedan citat koji je važan za alternativni model koji prezentuje. Citat je postavljen direktno na pod prostorije u kojoj je izložba postavljena u vidu nekoliko metara dugog parčeta teksta. Ovako ispisan tekst na podu, na samolepljivoj traci, vodi posetioca kroz izložbu direktno ka odgovarajućem video zapisu i stoga predstavlja neku vrstu orijentira unutar ovog nehijerarhijski aranžiranog “bazena” video radova. Ovi video zapisi pružaju podsticaj i daju predloge u razmišljanju o društvenim alternativama i mogućnostima za delanje.

Ceo projekat izložbe je započet u Ljubljani 2003. sa pet video zapisa. U međuvremenu, instalacija je došla do cifre od jedanaest video zapisa i ukupnog trajanja od skoro pet sati. Projekat je i dalje u toku. U budućnosti će se kontinuirano dodavati novi ekonomski i društveni koncepti.

Instalacija "Alternativne ekonomije, alternativna društva" je do sada realizovana ili će biti realizovana u okviru sledećih izložbi:

Galerija Škuc, Ljubljana (SI)

30.10. – 23.11.03 ("Alternative Economics, Alternative Societies")

Espace Forde, Geneve (CH)

06. – 19.12.03 ("There is no Alternative")

Kunstraum der Universität Lüneburg (D)

08. – 16.01.04 ("Alternative Economics, Alternative Societies")

Transmediale.04, Berlin (D)

31.01. – 15.02.04 ("fly utopia!")

O.K – Center for Contemporary Art, Linz (A)

11.03. – 02.05.04 ("Open House")

* Fotografija na stranicama broj 3 i 4 je ilustracija ove izložbe.

Kunsthalle Exnergasse, Vienna (A)

16.06. – 24.07.04 ("permanent produktiv")

Itaucultural Institute, Sao Paulo (BR)

01.07. – 26.09.04 ("Emoção Art.ficial II – Divergências Tecnológicas")

Sorlandets Kunstmuseum, Kristiansand (N)

06.07. – 15.08.04 ("Detox 04. Crossover Jam Culture")

Wyspa Progress Foundation, Gdansk (PL)

03.09. – 03.10.04 ("Health and Safety")

Centro Cultural Conde Duque, MediaLabMadrid, Madrid (E)

30.09.04 – 31.10.04 ("Economía alternativa, sociedades alternativas")

Forum Stadtpark, Graz (A)

Steirischer Herbst, 08.10. – 28.11.04 ("There must be an alternative")

Main Trend Gallery, Taipei (RC)

21.01. – 26.02.05 ("Wayward Economy")

Museum of Modern and Contemporary Art, Mali Salon, Rijeka (HR)

04. – 12.03.05 ("Alternativne Ekonomije, Alternativna Društva")

Platform Garanti Contemporary Art Center, Istanbul (TR)

29.04. – 21.05.05 ("An Ideal Society Creates Itself")

Centar za nove medije_kuda.org / Muzej savremene likovne umetnosti, Novi Sad (SCG)

24.05. – 03.06.05 ("Alternativne ekonomije, alternativna društva")

Salon Muzeja savremene umetnosti Beograd (SCG)

04. – 10.06.05 ("Alternativne ekonomije, alternativna društva")

Badischer Kunstverein, Karlsruhe (D)

08.07. – Nov. 05 ("Critical Societies")

Miroquesada Garland Gallery, Lima (PE)

11.08. – 04.09.05 ("9th international Festival of Video/Arte/Electrónica")

Informacije o predstojećim izložbama: www.ressler.at

Alternative mora biti

Umetnost i kultura su direktno ili posredno uvek bile ogledalo društvenih procesa, dok su umetničke avangarde XX veka bile idejni okvir revolucionarnim pokretima. Umetnost je koristila svoju poziciju medijuma i predstavljala društvu moguće projekcije utopističkog plana. U dvadesetom veku te utopije su, u velikoj meri, predstavljale alternativu kapitalizmu kao društvenom i ekonomskom sistemu.

Realizam i socijalni realizam, u umetnosti druge polovine devetnaestog veka, uticao je na širenje svesti o klasnim razlikama postavljajući u središte svog fokusa niže slojeve društva potičući njihovu klasnu i humanu emancipaciju. Ako smo svesni činjenice da su slikarstvo ili književnost onoga vremena bili tadašnji mediji, kao što su danas radio, televizija i Internet, onda se i razume uticaj koji su tadašnji sadržaji sa društvenom tematikom mogli imati. Zanimljivo je da se u XIX veku, u isto vreme, stvaraju dva suprotna umetnička principa: *l'arpurlartizam* (l'art pour l'art – umetnost radi umetnosti), koji predstavlja umetnički samoreferentni autonomizam i proizvod je viška slobodnog vremena u kapitalističkoj organizaciji rada i *realizam ili socijalni realizam* koji pokazuje interes za društvenu zbilju i odbacuje autonomnu ideju umetnosti za sebe. S vremenom, umetničko tržište je i jedne i druge inkorporiralo, oduzelo im kontekstualni okvir i uvrstilo ih u tržišnu razmenu dobara, tako da danas platna predstavnika realizma Onorea Domijea ili Gistava Kurbrea vrede milione dolara. Drugim rečima, umetničko tržište im je dodelilo isključivu fiskalnu vrednost i oni su danas kontekstualno jalovi. Istorija umetnosti kakvu mi danas poznajemo predstavlja konstrukt i što je još važnije sam kontekst umetnosti je inhibirao sadržaje i poruke koje su činile npr. realizam XIX veka ili umetničke avangarde XX veka, predstavljajući ih kao estetske fenomene ili intelektualne egzibicionizme koji se danas smeštaju u sveopšti korpus afektivne ekonomije.

Izložba "Alternativne ekonomije, alternativna društva" predstavlja umetnost zainteresovanu za društvenu praksu koja sa redukovanim estetičkim intervencijama priča moguće utopističke strategije. S jedne strane, jasni utopijski planovi u sadržaju izložbe predstavljaju glas umetnosti koja je društveno zainteresovana, a s druge strane, umetnost kao tradicionalna disciplina pruža alibi utopijskim projektima da budu predstavljeni kao legitimni. Nepoverenje u utopijske projekte pravednog društva danas je toliko da su utopijski društveni projekti u situaciji da se bore za status alternative. Kao i početkom dvadesetog veka, umetnost predstavlja okvir u kome se utopijski projekti mogu ispričati, tj. mesto gde fikcije ostvaruju legitimitet i bivaju saslušane.

U situaciji kada je u Srbiji dominantno pitanje nacionalno, čiji su ciljevi apstraktni i nedostižni, a samim tim i frustrirajući, građani Srbije se oporavljaju od traume nacionalne apstrakcije i konkretnog rata, izolacije tokom devedesetih i gigantskih državnih projekata, i polako se okreću sebi, računajući šta im je pored tih velikodržavnih projekata preostalo. Kapital se uz pomoć rata prelio u posed novih bogataša, uz podršku samih građana.

Neki i dalje smatraju da je to bio potreban potez, neki su se osvestili, a svi zajedno očekuju da se to bogatstvo ponovo redistribuira. Posle velikih lomova, vreme je da individualna žrtva za kolektiv ustupi mesto kolektivnoj solidarnosti za pojedinca.

Maj 2005.
kuda.org

Ograđivanje društvenih promena

Kristian Lukić

Slom države blagostanja na zapadu i realnog socijalizma na istoku, ostavio je za sobom dominantni neoliberalni kapitalistički model društvenog i ekonomskog ustrojstva. Ovog puta prevlast je odneo hobsijanski pogled na svet u kome autonomni liberalni subjekt prevladava zajedništvo i društvenost, staru utopijsku ideju jednakosti.

Ograđivanje ⁽¹⁾ u ex-YU

Uvod u kapitalizam, u republikama bivše Jugoslavije, prošao je iznenađujuće efikasno. Na primeru republika bivše Jugoslavije, koje su bile zahvaćene ratnim operacijama (izuzev Slovenije) uočavamo trend brze preraspodele narodnog bogatstva. Svojina u bivšoj Jugoslaviji je dominantno bila društvena ili javna, s malim postotkom ograničene privatne svojine. To društveno bogatstvo 20 miliona ljudi je, početkom devedesetih, u roku od nekoliko godina, uz plebiscitarnu podršku naroda, prešlo u ruke oko 200 ljudi, što znači da tranzicija nije počela, nego se već završila, obeležavajući kraj prvobitne akumulacije kapitala. Za razliku od Zapada, gde se tranzicija u neoliberalni kapitalizam, sedamdesetih i osamdesetih godina, odigrala uz socijalne potrebe i migracije, tranzicija na Balkanu se završila uz genocid i etničko čišćenje.

Period kroz koji države i društva Balkana sada prolaze, nije period tranzicije, već je adaptacija na obavljanu tranziciju kroz vršenje državnog (ili korporativnog) pseudosocijalnog intervencionizma, u cilju ublažavanja trauma genocida i etničkih čišćenja, tj. jugoslovenske tranzicije u kapitalizam. U ovoj redistribuciji društvenog bogatstva, novi kapitalisti, tajkuni, oprezno daju procenat bivšeg društvenog a sad svog bogatstva, društvu da bi društvo biološki opstalo, na čemu im je društvo zahvalno. U isto vreme, osiromašeno društvo se okreće nasilnim populističkim pokretima koji nasilje, indukovano socijalnim problemom, kanališu kroz nasilje nad drugim društvenim grupama ⁽²⁾. U ekstremnim slučajevima, neki delovi društva se okreću samim tajkunima i tako postaju stub nasilja ⁽³⁾. Ovo je stanje u kome se, sa izvesnim razlikama, od slučaja do slučaja, nalazi većina zemalja bivše Jugoslavije.

Privatno intelektualno vlasništvo – “ograđivanje” mozga

Koncept privatnog vlasništva je postao dominantan nakon kraha države blagostanja i realnog socijalizma, i to privatno vlasništvo je tokom tranzicije resurse crplo iz javnog ili društvenog vlasništva. No, proizvodnja je danas, u najvećoj meri, zasnovana na društvenoj komunikaciji i mrežama, uslugama i zajedničkom jeziku, koji sve manje zavisi od materijalne proizvodnje a više od samih društvenih odnosa i usluga u procesu te proizvodnje. Danas je, po Negriju i Hardtu ⁽⁴⁾, koncept privatnog vlasništva besmislen, zato što zajed-

nica i zajednički rad u mrežama učestvuju u proizvodnji više nego ikada u istoriji. Ali, iako konceptualno besmisleno, vlasništvo i svojina u informatičkom kapitalizmu se pojavljuju u još apstraktnijoj formi koja se zove intelektualna svojina.

Da bi se intelektualna svojina mogla "ograditi", potreban je zakon koji će to "ograđivanje" legalizovati. Danas pravnici imaju teži zadatak od svojih predaka s kraja srednjeg veka, kada se zajedničko zemljište počelo ograđivati i privatizovati. Tada su mogli da arbitražno potvrđuju ili ne, nasilje onih koji su ograđivali na konkretnom zemljištu koje se lako moglo opisati, npr. veličina zemljišta, vrsta, plodnost... Danas, kod tzv. intelektualne svojine, pravnici određuju koji deo ili cela ideja, misao, dosetka, pesma ili kreacija je jedinstvena i samim tim zaštićena tj. ograđena. Ovo bi moglo funkcionisati u situaciji kada ne bi postojala komunikacija između ljudi i kada bi intelektualni proizvod zaista bio jedinstven, ali to nije tako. Od kada su ljudi u stanju da se sporazumevaju apstraktnim simbolima, postojala je i slobodna razmena ideja.

U situaciji kada novi proletarijat (pojam koji u neoliberalnom kapitalističkom poretku pripada indeksu zabranjenih reči) ima za zadatak proizvodnju i uslugu komunikacije i društvene interakcije, kao posledica se pojavljuje otuđenje od proizvoda, tj. otuđenje od komunikacije. Iako proizvodi komunikaciju, subjekt se realno otuđuje od komunikacije (od svog proizvoda) a kao posledica se pojavljuje: gotovo potpuni gubitak značaja sindikalnog delovanja usled rasutosti umreženih proizvodnih jedinica (nasuprot fizičkog kruga fabrike, elektronske mreže održavaju fizičku distancu); i smanjenje svesti i motivacije za poboljšanje sopstvenog položaja usled nestanka rigidne modernističke proizvodne hijerarhije (koja se lako mogla identifikovati i homogenizovati zahteve nezadovoljstva) a koju je zamenila prividna horizontalnost umreženih proizvodnih procesa.

U novoj ekonomiji, umetnost i kultura, kao deo industrije zabave, predstavljaju značajan ekonomski faktor, a u svetu umetnosti, društveno angažovana umetnost, takođe predstavlja značajan deo savremenog umetničkog tržišta⁽⁵⁾. Kada postane deo tržišta, društveno svesna umetnost postaje sastavni deo logike tržišta, obrnuto proporcionalno joj raste tržišni a smanjuje se društveni potencijal. Kada se podvede pod zakone tržišta, onda je podložna kategorijama hiperprodukcije i inflacije i samim tim smanjenju potražnje. Tako da, rukovođeni logikom tržišta, imamo veću potražnju i manju potražnju za društvenom promenom, što je uslovljeno većom ili manjom ponudom.

Kako da, u ovoj situaciji, društveno angažovana umetnost i uopšte društvena angažovanost u društvenoj promeni, izbegne divlje tržišne anomalije: inflaciju, hiperprodukciju, manjak proizvoda, tržišni krah...? Tako što će se uvesti JIT⁽⁶⁾ princip postindustrijske proizvodnje u kome će rezultat biti nula između ponude i potražnje i gde će se regulisanjem tržišta ideja regulisati tržište društvenih promena? Ne, nego tako što će se društvena angažovanost, teorija i praksa izvući iz logike tržišta, ponude i potražnje ideja koje nameće informatički kapitalizam i režim intelektualne svojine. Da li ćemo uskoro imati kopirajnt na ideju društvene promene ili patente na originalne pristupe društvenoj promeni, olimpija-

de teoretičara društva i kulture⁽⁷⁾ ili umetnike i aktiviste koji će kapitalizovati svoj minuli intelektualni rad?

- (1) Termin "ograđivanje" (encloser) potiče od ograđivanja zajedničkog zemljišta (commons) u Engleskoj, počev od XV i XVI veka, od strane pojedinaca, što predstavlja početak prvobitne akumulacije kapitala.
- (2) Na izborima za predsednika Republike Srbije, 2004. godine, kandidat ekstremno desne Srpske radikalne stranke dobio je u prvom krugu 30,1 odsto, a u drugom krugu 45 odsto glasova.
- (3) Na istim izborima, srpski tajkun Bogoljub Karić je, u prvom krugu, osvojio treće mesto sa 19,3 odsto glasova.
- (4) Negri/Hardt – Imperij, 2003, Multimedijalni Institut, Zagreb
- (5) Poslednji primer su izložbe *Dokumenta* ili *Venecijansko bijenale*, na kojima je bila značajno prisutna tematika angažovane umetnosti ili npr. izložbe neposredno pred američke predsedničke izbore 2004. u većim gradovima SAD-a, posebno u Njujorku i Kaliforniji, koje su bile angažovane u kritici politike Džordža Buša, umetnost koja bi se mogla nazvati "izborna umetnost" (election art).
- (6) *Just in Time* (JIT) je set tehnika koje služe poboljšanju povraćaja uloženi poslovnih sredstava redukovanjem procene stanja resursa u toku same proizvodnje i troškova koji su sa tim u vezi. JIT donosi dramatična poboljšanja u samoj proizvodnoj organizaciji na polju povraćaja investicije, kvaliteta i efikasnosti. Tehnika je prvo usvojena i reklamirana od strane Toyota Motor korporacije iz Japana kao deo Toyota sistema proizvodnje (Toyota Production System – TPS). www.wikipedia.org
- (7) U neformalnom razgovoru sa Arminom Medošem, Talin, Estonija, avgust 2004. godine.

Kristian Lukić je kulturolog i istraživač. Osnivač je "Eastwood" – *Real Time Strategy Group* (<http://www.eastwood-group.net>). On je urednik programa u Centru za nove medije_kuda.org, Novi Sad, Srbija i Crna Gora.

Utopija i realnost Šanse za alternativu

Brajan Holms

Koje su šanse da se, za vreme našeg života, omogući uređenje alternativne ekonomije, i u okviru nje, alternativnog društva? To je veliko pitanje koje postavlja serija video radova Olivera Reslera. Sećanje, utopijsko maštanje i veliko kulturološko “možda” nisu dovoljni. Ono što je bitno jeste pragmatična ostvarivost. Istinu o jabuci ćemo spoznati tek kada je probamo.

Ono što sledi predstavlja kratku vežbu o paradoksima futurologije. Njen smisao je da razmislimo o onome što neizbežno sledi. Paradoks je sledeći: ljudska bića su sačinjena na način koji im omogućava da svojim razmišljanjima i uverenjima o budućnosti, istu mogu i promeniti.

Hiperkapitalizam

“Nema alternative”, znala je osamdesetih godina reći Margaret Tačer, dok je stvarala jurišajući talas neoliberalizma. Olivera Reslera su suočili sa tom rečenicom decembra 2003. godine, kada je ona bila naslov izložbe u Ženevi, koja je predstavila njegove video radove o alternativnoj ekonomiji, zajedno sa impozantnim mapama Svetske vlade koje je razvila francuska grupa Biro detud (Bureau d’Etudes). Kao odgovor, nekoliko meseci kasnije on je organizovao drugu izložbu u Gracu, koju je nazvao “Alternative mora biti”. Ali kao još temeljniji odgovor, koji je u skladu sa svim što je do tada radio, i u skladu sa vremenom, odlazi u Južnu Ameriku sa Dariom Acelinijem (Dario Azzellini) kako bi 2004. godine napravio lep celovečernji film, u trajanju od 67 minuta nazvan “Venecuela odozdo” (Venezuela from Below). Film istražuje siromašnu okolinu i ruralne predele te zemlje, ali isto tako i državnu naftnu kompaniju i njenu revolucionarnu redistributivnu politiku, preispitujući veliki broj činjenica, pokušavajući da razume kako jedan harizmatični vođa može postati uspešan kanal za izuzetno raznolike, veoma samo-svesne napore u pronalazanju kolektivnog izlaza iz jedne katastrofalne situacije.

Moderna Venecuela pokazuje upravo ono što nije dobro u realno postojećem kapitalizmu. Venecuela je zemlja bogata prirodnim resursima, i predstavlja petog po veličini izvoznika nafte u svetu. Ipak, procenat ljudi koji žive ispod granice siromaštva, je porastao sa 35% koliko je iznosio sredinom sedamdesetih, do preko 70% početkom devedesetih. Korumpirani rukovodeći krugovi naftnih menadžera, transnacionalna finansijska oligarhija i redukovani broj pripadnika srednje i više srednje klase, su živeli u skladu sa američkim standardima, dok je ostatak populacije pobegao na selo, i sveo se na urbani jad. U 1989. godini, nagli porast troškova prevoza stvorio je varnicu za masivnu pobunu sirotinje Karakasa, koji više nisu mogli trpeti ogroman teret svakodnevice. Broj smrtnih slučajeva

va kao posledice represije je nepoznat, ali je on bez sumnje veći od tri hiljade. U tom momentu, ono što iz perspektive zemalja Prvog sveta izgleda kao nerazumno optimistička izjava, odjednom postaje jednostavna i neposredna realnost. Alternativa je morala postojati. Stvorila se već 1992. godine, u pokušaju ustanka reformistički orijentisanog pokreta, iz redova nižih vojnih službenika, koji je predvodio Hugo Čavez Frijaz (Hugo Chávez Frías). Ovakva demonstracija volje da se preobrati katastrofalna situacija u zemlji donela je ogromnu popularnost, kako novom vođi, tako i reformističkom pokretu, a to je omogućilo pobjedu na izborima šest godina kasnije, nakon kojih je sledilo pisanje nacrtu novog Ustava. Ovakva, sve više levo orijentisana, redistribuirajuća i kooperativistička politika nove Vlade, postavila je osnov inovativnim društvenim procesima koje je Resler nedavno počeo da dokumentuje i da uči nešto iz njih.

Šta nam primer Venecuele govori o verovatnoći za uspostavljanjem alternativne ekonomije tokom našeg života? Pre svega, da ona realno postoji, makar i na samoj ivici svetskog sistema. Drugo, postoji uloga za umetnike i intelektualce pri pomaganju u razumevanju ovakvih mogućnosti, u akumulacionim centrima. Zaista, gotovo je šokantno koliko malo razumevanja postoji za venecuelanski proces u takozvanim “naprednim” zemljama. Koliko prodoran kritički um neko mora posedovati da, nakon primera Čilea iz 1973. godine, shvati da je dovoljan samo jedan alternativni pokret, koji je u stanju naoružati značajan deo populacije – a idealno bi bilo da potiče iz redova popularnih činova same vojske – koji ima šansu pri suočavanju sa kapacitetom lokalne oligarhije da izvede paravojni puč, logistički, komunikacijski i finansijski podržan od strane Sjedinjenih Američkih Država? To je jedna od stvari koje nam film opisujući puč koji se efikasno odigrao 2002. godine u Karakasu pomaže da razumemo. Druga stvar je da su ti, takozvani revolucionarni pokreti, pod sadašnjim uslovima, daleko raznolikiji i u kontradiktornosti sa samim sobom, nego što su to bili stari klišeji. Muzička podloga tekuće potrebe za “revolucijom unutar revolucije” – koja muzikalno odjekuje unutar filma kao da odjekuje kroz venecuelansko društvo – čini možda najvažniji nivo praktične refleksije koju Reslerov i Acelinijev rad pokušava da prenese.

Sasvim je očigledno da će zastrašujući stepen nejednakosti stvoren savremenim hiperkapitalizmom proizvesti više situacija društvene transformacije na rubovima svetskog sistema. Ipak, neće svi procesi društvenih promena biti tako bliski severnjacima kao što je to bila manje-više marksistička revolucija u Venecueli, sa svojim pozivanjem na kubanski model i svojim inspirativnim kooperativističkim inovacijama. Kako će se shvatiti nadolazeće pobune i društvene transformacije, ako se na primer, dogode i muslimanskim zemljama, ili pod uticajem drugih religijskih doktrina? Kompleksna evolucija iranske revolucije, i njena povezanost sa zapadom ovde predstavlja model. U godinama koje su pred nama, javljaće se sve veće mogućnosti za aktivnu manjinu ljudi slobodoumnih shvatanja, koji bi služili kao veza između slepog zapadnog društva – koje je uvereno u svoj legitimitet uprkos destruktivnim posledicama njihovog ekonomskog sistema – i udaljenih drugih koji više ne mogu trpeti život pod uticajem budućnosti koja im je nametnuta. A to do koje će mere udaljeni nemir biti viđen kao pozitivan ili neophodan, uticaće na šanse da se

alternativna ekonomija javi unutar centara akumulacije ili da bude momentalno marginalizovana.

Evropski scenariji

Ali šta je sa efektima koje hiperkapitalizam ima na Stari kontinent? Da li i tu mora biti alternative? Niko ne može ignorisati tehnike koje su razvijene zbog kontrole društva unutar akumulacionih centara. Šanse za bilo kakvim sveobuhvatnim procesom promene u ovom delu sveta su prilično male. Naposljetku, nacrt novog ustava Evropske unije već postoji – i neoliberalan je. Bez obzira da li je ratifikovan od strane država članica (a o tome, dok ovo pišem, postoji dvoumljenje u Francuskoj), pravac koje su transnacionalne elite odabrale za region je jasan. Radi se o održanju konkurentne pozicije usred sveopšte trke ka dnu koje stvara trgovina na slobodnom tržištu u svetskim razmerama. To znači da će evropski industrijski kapital konstantno težiti da podigne nivo automatizacije fabrika i da relocira osnovne proizvodne procese iz starih centralnih regija ka južnim i istočnim graničnim područjima, u potrazi za jeftinijom radnom snagom i manje strogim zakonima po pitanju životne okoline. Ali to takođe znači da će obrazovan sloj evropske populacije biti sve više odgajan za veoma sofisticiranu kulturno-informacijsku proizvodnju, koju je moguće sprovesti (i konzumirati) u gornjim ešalonima svetske raspodele posla. U međuvremenu, niža klasa najvećih gradova – koju čine i imigranti i domaće stanovništvo koje nije uspelo da prođe kroz obrazovni sistem – nastavlja da raste. Ali čini se da ove dve grupe, imigranti i domaće stanovništvo iz nižih slojeva, neutralizuju jedni druge, i to zahvaljujući razvoju neofašističkih pokreta koji služe za legitimizaciju kontinuirane isključenosti migranata u ostvarivanju svojih društvenih prava. Sve ove podele mogu samo delovati stimulatивно na narastajuće tenzije. Bilo da se radi o obodu Evropske unije gde su klasični oblici industrijske eksploatacije najintenzivniji, ili urbanim granicama među klasama gde je nejednakost najočiglednija, društvenim konfliktima će se manipulirati kao sa velikim brojem ekspres-lonaca, gde će se nacionalne ili centralne države mešati, ekonomski pa čak i vojno, kad god postoji pretnja da će lonac koji ključa eksplodirati. Zašto uopšte misliti o alternativnim ekonomijama i alternativnim društvima pod takvim uslovima?

Razlog je izuzetno otvorena priroda društvene komunikacije u okviru trenutne paradigme. Kontrola pod liberalnim modelom nije lična, već statistička. Retko će vam neko noću zakucati na vrata. Takva atmosfera se ne smatra ohrabrujućom za kulturno-informacijsku inovaciju od koje zavisi ekonomija. Umesto toga, kompleksan balans se kontinuirano nadgleda, a i prag tolerancije se kontinuirano kalibriše. Državna intervencija, bilo da dolazi u vidu represije ili pomoći, je osmišljena kao dejstvo na životnu okolinu – skladno dejstvo na društveno tkivo. Što više neoliberalizam neumitno napreduje, da se tako izrazim, to se više država oslobađa bilo kakve brige o dobrostanju celokupne populacije, a sve više cilj ovakve intervencije postaje jednostavno izbeći nasilje koje spiralno kruži. Takav koncept vlade je zasigurno izuzetno ciničan; ali ostavlja dosta prostora za divergentno i disidentsko ponašanje, dokle god se nasilje izbegava. Porast svih vrsta postmodernog

aktivizma u Evropi u proteklih deset godina jasno govori o tome. Sadašnje perspektive za alternativno društvo uključuju i stvaranje eksperimentalnih društvenih formacija u otvorenom međuprostoru koje ostavljaju modeli društvene kontrole u neoliberalizmu.

Na delu, sadašnji model kapitalističkog razvoja ostavlja dve divlje karte na dohvata ruke onih koji se ne slažu. Jedna je slobodno vreme, uključujući i nezaposlenost i relativnu slobodu radnika sa fleksibilnim radnim vremenom koji je izbegao direktno nadgledanje od strane svog šefa, a druga je generalno visok nivo obrazovanja koje finansira država, koje dopušta nekontrolisan razvoj kompleksnih diskursa, kao i upravljanje (i hakerisanje) kompleksnim mašinama. Neposredna privlačnost ove situacije, za mnoge je šansa da se uključe u subverziju: tj. odbacivanje semantičkih “francuskih ključeva” u plitke i lako ismevane sisteme kapitalističkih vrednosti. Ali mogli bi ste da prihvatite i dugoročniji pogled na stvari. Vrste disidentskih mreža koje su nastale u zadnjih deset ili dvadeset godina – koje okupljaju, recimo, skvotere, marginalne likove sa akademija umetnosti, formalne nevladine organizacije, razne frakcije, tehnologe – odmetnike, inovativne društvene organizacije – bi se takođe mogle smatrati vektorima samoobrazovnog procesa, sposobni da kultiviraju oblike znanja koji su nezavisni i od tržišta i od države. Ovakve mreže su već bile u stanju da značajno doprinesu kritici neoliberalnih ekonomskih principa i protoku vesti iz udaljenih zemalja kao što je Venecuela. Kritička uloga koju takve transverzalne mreže mogu odigrati ima šansu da postane još očiglednija u sledećih deset ili dvadeset godina, kada će obrazovanje koje država finansira, kulturna produkcija i naučno istraživanje sve više biti sasecano, funkcionalizovano i privatizovano u pokušaju da nadmaši jednu od najvećih kontradikcija savremenog kapitalizma: slobodan pristup znanju u sistemu koji se sve više bazira na njegovom pretvaranju u robu.

Pretpostavimo onda, da će ove disidentske mreže nastaviti da rastu. Šta će one postići za našeg života? Danas, set alternativnih principa za organizaciju razvijenih društava koji funkcioniše, još uvek ne postoji. Ako ga i bude, onda on mora nastati u budućnosti. Ali stvar nije u tome da čekamo krizu ekonomije, u nadi da će sama propast pružiti rešenje. Ono što eksperimentalne aktivističke mreže sada rade je *stvaranje problema unapred*: namera na problematizacija dominantne pretpostavke da su konkurencija i hiper-individualizam jedina osnova društvenih odnosa. Ovaj aktivistički pristup prevladava među današnjim utopistima. Kada Kristof Šper govori o slobodnoj saradnji, kada Nensi Folbre govori o dobrotvornom radu, kada Džon Holovej govori o menjanju sveta bez preuzimanja moći, svi oni predlažu produktivne aktivnosti koje preispituju dominantne odnose u društvu, ne samo kroz analizu i intelektualnu kritiku, već i kroz samu formu i prirodu aktivnosti. Isto bi se moglo reći i za sve najefektivnije načine postmodernog protesta i neslaganja u mišljenju. Najdublji oblik subverzije je ovaj materijalistički način razmišljanja u pravcu budućnosti, hvatati se u koštac sa njenim neodgovorenim pitanjima. Nagoveštaj alternativnog društva, ili stvarnost utopije, leži u stalnoj potrazi za takvim konkretnim eksperimentima.

Brajan Holms je kritičar umetnosti, teoretičar kulture i aktivista, rođen u San Francisku i živi u Parizu već više godina. Počev od događaja "Carnival against Capital" u Londonu 1999. godine, bio je učesnik i pisao je o velikim demonstracijama širom sveta protiv korporativne globalizacije. Istovremeno je razmatrao mnoge oblike umetničkih praksi da bi okarakterisao nove oblike subjektivnosti kapitalizma (fleksibilna ličnost) i njihove alternative. Rezultati ovog procesa se mogu pronaći u antologiji eseja, "Hieroglyphs of the Future" (Zagreb: Arkzin/WHW, 2003) i u radu predstavljenom na www.u-tangente.org, projektu realizovanom zajedno sa francuskom, kartografskom grupom *Biro Detud*.

Performativna alternativna ekonomija

Marina Gržinić

Oliver Resler, u svom projektu "Alternativne ekonomije, alternativna društva" predstavlja jedanaest načina promišljanja, konceptualizacije i vizualizacije nečega što možemo nazvati jedanaest modela alternativne ekonomije, što takođe otvara put ponovnog osmišljavanja kulture kao radikalnog dispozitiva. Reslerov projekat predstavlja značajan doprinos prikazu istorije alternativne ekonomije koja je bila potiskivana i ignorisana, slično kao i sami modeli alternativne ekonomije. Prilikom prikazivanja istorije onakvom kakvom ona može biti, a uzimajući u obzir da se rad sastoji od jedanaest jedinstvenih pojedinaca, koji "uživo" pričaju i konceptualizuju puteve alternativne ekonomije, mi se zaista suočavamo sa političkim aktom koji je u okvirima reprezentovanja povratka tih "pokreta" i njihovog istorijskog potencijala, kao i njihovog ponovnog lansiranja u novu, ostvarivu budućnost.

Alternativne ekonomije se bave radničkim pokretima, iako oni omogućavaju kulturološke elemente za produktivnu kontrakturnu platformu. Reslerov projekat postavlja alternativnu ekonomiju u okvire šire društvene i političke arene, koju ne određuju jedino klasne borbe i zakoni rada, već ona sadrži mogućnosti transformisanja mnogostrukih životnih oblasti.

Zbog čega je ovo važno? Danas se u procesu globalne kapitalističke proizvodnje dešava to da život, sam po sebi, postaje glavni izvor globalnog kapitalizma. Život predstavlja najmoćniju radnu snagu današnjice. Način na koji smo se mi predali kapitalističkoj mašineriji ogleda se kroz neizvesnost, marginalizaciju i neprestani strah za uslove života, i savremenu (ne)mogućnost stvaranja i očuvanja stabilnih oblika rada. Nesigurnost rada je povezana sa životnom nesigurnošću, i predstavlja centralnu temu kojom se bavi ne samo savremena biopolitika, nego i savremena reprezentativna politika. Savremeni postfrojdoovski procesi produkcije se ne odnose "samo" na davanje smisla životu, nego se, takoreći, odnose na stvaranje i konzumiranje života samog po sebi.

Sasvim je jasno da je alternativna ekonomija izgrađena na alternativnim političkim uverenjima. Stoga ne začuđuje to što se Resler poziva na koncept alternativnih društava kao dela alternativne ekonomije; svaki zahtev za obračun sa prošlošću i sadašnjošću kapitalističkih metoda produkcije i njegovih modernih nestabilnih oblika rada i života, čini jedan politički akt.

Postoje značajni razlozi zbog kojih bi umetnici trebalo da prikazuju i stvaraju moguću, iako fragmentiranu, istoriju alternativne ekonomije.

Jasno je da je jedan od razloga političke prirode. Morali bismo razmotriti mogućnost formiranja alternativnih društava, a to je moguće u oblasti alternativne ekonomije, da bi se

mogli boriti sa globalnim kapitalizmom. Iz tog razloga, morali bismo biti u stanju uočiti alternativne ekonomske sisteme među bezbrojnim malim utopijama i idejama koje, takođe, teže ka izgradnji ekonomske solidarnosti i demokratskih snaga. Resler fokusira svoj projekat na komparativnu analizu, i pokušava dokumentovati istoriju pokreta alternativne ekonomije, ali se on isto tako bori da ovaj "pokret" povrati svoj potencijal.

Takođe se postavlja pitanje, kako "Savremene ekonomije, savremena društva" vrše uticaj na savremenu umetnost? Otkud ovaj nagli interes savremene umetnosti i kulture za ekonomiju, kao i za to šta nam je činiti na polju savremene umetnosti u odnosu na ekonomiju?

Današnja umetnička produkcija savršeno odgovara nivou produkcije i potražnje unutar liberalnog globalnog kapitalističkog društva; to se dešava iz razloga visoko razvijenih potrošačkih tendencija koje transformišu globalna kapitalistička društva u "supermarket zajednice". Umetnički objekti i radovi se posmatraju kao jednostavno sledeća generacija robe, u kapitalističkoj supermarket ekonomiji. Kapitalu ništa ne izmiče: on proizvodi kako robu, tako i subjektivitet. Pod ovim podrazumevam neophodnost prepoznavanja promene u odnosima između savremene umetnosti i ekonomije. Globalni kapitalizam je u polju savremene umetnosti ušao otvoreno, na očigledan i odvratan način. Tržište umetnosti je najvažniji regulator estetike i trendova na umetničkom polju. Ono, takođe, odabire i preusmerava ukus, trendove, kontrolu i kruženje kuratora koji će biti odabrani za organizovanje velikih umetničkih događaja, a usko sarađuje i sa globalnim multinacionalnim kapitalističkim kompanijama, koje ulažu, finansiraju umetnost i druge kulturne projekte. Kao konačni rezultat, dobija se posebna povezanost novca, institucija i kritičko-teorijskog pisanja, koje se danas, više nego ikad predstavlja kao "civilizacijsko jedinstvo". Ovo jedinstvo (koje opet, potiče iz govora biotehnologije) svetu se predstavlja kao najprirodniji, unutrašnji umetnički i kulturni proces u kapitalističkom Prvom svetu, i štaviše, ovo "civilizacijsko jedinstvo" danas prevazilazi kulturne granice, kako bi postalo šifra dana u političkim aferama (mi protiv njih; rat za očuvanje civilizacije, itd.). Ako imamo na umu ideju ove efektivne kapitalne investicije (teorija-novac-umetničko tržište) u svako umetničko delo, moramo priznati važnost "mašineriji" – umetnost-kritika-teorija, koja iza njega stoji, koja neumorno radi na obezbeđivanju razvojne i istorijske snage, jedinstvenom umetničkom stilu i estetici.

Alternative su jasne, iako na kraju one uvek zajednički rade. Mogu ih predstaviti na sledeći način: da li bi trebalo da usvojimo masku Zapatista kao naš simbol, kako bismo se izborili sa tržištem (umetnosti), koje je usko povezano sa kapitalističkom ekonomijom, ili bi umesto toga, trebalo da pokušamo ponuditi reprezentativnu politiku, koja predstavlja utopistički, možda zastareo, ali snažan put izgradnje različitih oblika svetskih ekonomskih platformi. Resler se u ovom trenutku odlučuje za taj drugi način, za uspostavljanje fragmentirane, ali snažne istorije alternativne ekonomije.

Drugi razlog je reprezentativne prirode. Neophodno je razviti viziju pokreta alternativnih ekonomija svetskih razmera, koja uzima u obzir razne uslove veoma različitih ekonomskih mo-

dela. Prisetimo se na trenutak samoupravljačkog trećeg puta u socijalizam bivše Jugoslavije, koji je svoju logiku pronašao u pokretima nesvrstanih zemalja iz '60-ih godina i koji baš u današnje vreme pokušavaju da vrate na međunarodnu pozornicu globalne politike. Neophodno je razumevanje načina na koji su ti uslovi uticali na oblik i sadržaj aktivnosti, koje su gradile alternativnu ekonomiju. Potpuno je jasno da će samoupravljanje u bivšoj Jugoslaviji imati drugačije karakteristike od modela alternativne ekonomije zapadnog dela sveta.

Zasigurno dobar način za započinjanje ispitivanja tih pitanja jeste uočavanje specifičnih iskustava alternativne ekonomije i vizuelizacije tih iskustava.

Ekonomske kontradiktornosti imaju centralno mesto u svetu danas. Neprestano menjanje značenja određene pozicije, umnogome zavisi od ideja koje su u vezi sa mogućim stvaranjem istorije tih alternativnih ekonomija. Potrebno je obezbediti da se oslobodilačka istorijska iskustva ne zaborave i pretvoriti ih u izvor za projekat otvorene zajednice. Resler predlaže da prevaziđemo viđenje ekonomije kao samog i jedinog označivača eksploatacije i rasizma, alternativnu ekonomiju je moguće osmisliti i kao aktivističku platformu koja postoji unutar savremenih društava. Stoga, sprovesti takvu nameru, kao što je to slučaj u projektu Olivera Reslera, znači definisati oblik istorije alternativne ekonomije. Ili, još bolje rečeno, to znači uložiti trud da se obnovi alternativna ekonomija i obnovi mesto koje zaslužuje u istoriji kapitalizma, kao i u istoriji alternativnih društava.

Alternativne ekonomije, na način na koji ih je Resler predstavio, uspevaju da obuhvate stvaranje radničkih sindikata, formiranje militantne radničke klase, kao što je i moguće u nekim od predstavljenih modela videti, i poboljšavanje uslova rada radničke klase. Alternativne ekonomije se velikim delom odnose na raspodelu dobara, što znači postavljanje pitanja ko kontroliše Internet, prevoz, državne škole, pravosudni sistem, ljudski genom itd, kao i ko upravlja strukturama izvršne moći u različitim društvima. Korišćenje javnih dobara – kao što su putevi, prevoz, tržnice – kao i državne investicije koje pripadaju svima, u najvećem broju slučajeva se predstavljaju kao lična inicijativa, čime se prikriva strukturalna osnova kapitalističke hegemonije i eksproprijacije. Pravljenje takvog odnosa privatnog vlasništva nad javnom imovinom, što je nerazdvojni deo kapitalističke ekonomije, otvara pitanja odnosa neposredne moći: jer onaj koji kontroliše ekonomiju, u svojim rukama drži i moć nad društvom. Jedna šestina svetske populacije koja živi u bivšoj zapadnoj Evropi i u zapadnoj Americi, kontroliše gotovo osamdeset procenata ukupnih svetskih resursa. Ovo otvara put zastrašujućim odnosima gde mali broj ljudi kontroliše ogromne resurse bogatstva u okvirima globalne kapitalističke mašine, menjajući na taj način, pitanje moći pojedinca, u pitanja strukturne nejednakosti i oblik kapitalističkog privatnog vlasništva nad prirodnim resursima i bogatstvima.

Resler alternativne ekonomije predstavlja kao mešavinu različitih stajališta. Sa jedne strane, alternative su predstavljene kroz rad akademski obrazovanih ljudi, koji su pojasnili naučni koncept ili model, dok sa druge strane, ideje potiču iz aktivističkog miljea. Resler putem svojih odabranih govornika, potvrđuje da su alternativne ekonomije sačinjavale osnov-

ne platforme tokom društvene i političke istorije prošlog veka, predstavljajući alternative kapitalističkom sistemu. On u svom projektu, kroz jedanaest pozicija, prikazuje pokret angažovan protiv sadašnjeg stanja stvari, koji je usmeren ka osmišljavanju mogućnosti koje se suprotstavljaju globalnom kapitalizmu, pokret koji se zalaže za demokratizaciju društvenog života, od ekonomskih do kulturnih sfera, od privatne do javne politike.

Alternativne ekonomije kao paradigma, iskazuju potencijal za organizovanjem radničkih pokreta i vođenjem društva, bez potpune eksproprijacije od kapitalističkog sistema. U nekim svojim aspektima, alternativne ekonomije dozvoljavaju građanima da, kao radnici, postanu svesni svoje snage, braneći svoje neposredne interese, i stvarajući kontekst u kome bi se revolucionarizovalo društvo kao celina. Takođe je istina da je, sve do sada, samo mali broj projekata ovakvog tipa kao što je Reslerov, uspeo odraziti i povezati sav značaj alternativne ekonomije. Projekat označava pojavu komparativne politike prikazivanja određene teme.

Projekat možemo sagledati kao razvoj tri različita načina razvitka modela razmišljanja i delovanja na polju ekonomije. On se bavi idejama u okviru demokratske, marksističke i anarhističke tradicije. Marksistički modeli funkcionišu u okvirima totalitarnih režima, kao i izvan njih; demokratske ideje se baziraju na svim oblicima politike slobodnog tržišta i na kraju, anarhistička viđenja, u saradnji sa feminizmom, zamišljaju društvo nezavisno od kapitalizma.

Alternativne ekonomije isto tako predstavljaju izraz zajedničkih elemenata u kapitalizmu, kao i utopističke perspektive koja je nastala negde u periodu Nove levice. Nastao je poseban put, u ovoj genealogiji alternativa, sa oporavljenim demokratskim vizijama suprotstavljenim kapitalizmu, koje su rezultat klasnih suprotnosti u okviru samog kapitalističkog sistema. Projekat operiše između interesa radničke klase i utopističkih vizija koje teže ka rekonstrukciji društva, duž radikalno demokratskih i kolektivističkih redova.

U projektu "Alternativne ekonomije, alternativna društva", jasno se pokazuje jedna druga vrsta zaokupljenosti savremene reprezentativne politike: performativna politika. Opsednutost komunikacijom, govorom i jezikom, jeste u srži većine današnjih umetničkih projekata. U osnovi procesa produkcije, takođe se nalazi komunikacija. Radni proces se postavlja unutar procesa verbalne razmene; komunikacija je od suštinske važnosti u okviru produkcionih procesa. Sudeći po Toniju Negriju (Toni Negri), ovo uključuje nešto potpuno drugačije od "Habermasovog pomirenja komunikacije". Negri tvrdi da je upravo savremena komunikacija ta koja jasno pokazuje propalu dijalektiku između večitog nestabilnog rada i života neizvesnog i fiksnog kapitala.

Iz tog razloga, jedanaest pozicija u Reslerovom projektu koji reartikuliše jedanaest alternativnih ekonomija, govore u kontinuitetu. Govor ne predstavlja samo oblik prenošenja komandi i uputstava u okviru procesa rada, već i značenjski proces. Jezik je, kao što Paolo Virno kaže, ne samo artefakt realnog života koji posreduje u našoj povezanosti sa pri-

rodom, već je i deo našeg biološkog matriksa – istog su porekla – i karakterističan za našu ljudsku prirodu. Jezik je biološki organ koji je negde između prostora misli i političke akcije.

Projekat Olivera Reslera, koji je tekući i u stalnom nastajanju, predstavlja provokativan projekat direktne politizacije umetničkog polja, sa prikazom tema koje su od suštinskog značaja za savremenu umetnost danas, ali projekat koga su kapitalističke umetničke institucije izostavile, kako bi još bolje iskoristile kreativnost i maštovitost u umetnosti.

Reference:

Art-e-fact, broj 3, online magazin o tehnomitingijama, Zagreb, Hrvatska, 2004, urednik Marina Gržinić, http://artefact.mi2.hr/_a03/lang_en/index_en.htm

Marina Gržinić, *Situated Contemporary Art Practice. Art, Theory and Activism from (the East of) Europe*, Ljubljana: ZRC SAZU i Frankfurt na Majni: Revolver, 2004.

Marina Gržinić je doktor filozofije i radi kao istraživač na Institutu za filozofiju pri Naučnom i istraživačkom centru Slovenačke akademije nauka i umetnosti (ZRC SAZU) u Ljubljani. Ona je profesor na Akademiji umetnosti u Beču, gde drži predavanja iz oblasti postkonceptualnih umetničkih praksi. Radi i kao nezavisan teoretičar medija, kritičar umetnosti i kustos. U saradnji sa Ainom Šmid, Marina Gržinić se bavi i video umetnošću od 1982. godine. Intenzivno objavljuje. margrz@zrc-sazu.si

Apel za nehijerarhijske, samoodređujuće, društvene i ekonomske alternative

Intervju sa Oliverom Reslerom,
na izložbi "Alternativne ekonomije, alternativna društva", Srbija

kuda.org: *Postoje mnogi argumenti i kritike kapitalističke ekonomije uopšte i njenog uticaja na društvenu realnost ("apsorpcija društvene imaginacije"), na politiku, kao i na koncept "multikulturalne liberalne demokratije". Od kakvog stava polaziš kada raspravljaš o kapitalizmu i kritikuješ ga, polazeći od teme instalacije "Alternativne ekonomije, alternativna društva"?*

O.R.: Pa, kapitalizam u potpunosti dominira i definiše uslove pod kojima ljudi danas žive, što podrazumeva siromaštvo i eksploataciju za većinu ljudi na planeti. Verujem da u kapitalizmu, "normalni", uravnoteženi uslovi ne postoje. Kapitalizam ima potrebu za neprestanom ekspanzijom, novim tržištima, kao što je genetski inženjering, patentirani geni, privatizacija vođenih resursa, odnosno svih tih društvenih službi koje je država do sada obezbeđivala. Političari, korporacije i korporacijski mediji koriste koncept "globalizacije" da predstave promene kao neophodne, prirodne i neizbežne, a ne kao efikasnu dugoročnu strategiju za preraspodelu bogatstva u korist kapitalizma, što ona i jeste. S obzirom da kapitalizam bez ekspanzije, čini se, nije moguć, ne bih se složio sa kritičarima koji zastupaju reformu kapitalizma, uglavnom kao preusmeravanje tržišta. Čak i kada bi preusmeravanje nekako ekonomski funkcionisalo na globalnom nivou, to i dalje ne bi bilo uređenje za koje bih se ja zalagao. Već dugo živimo u ovim ekstremnim hijerarhijskim kapitalističkim strukturama; to već postaje dosadno, i vreme je da se razmotre mogućnosti za manje hijerarhijske, samo-određujuće, društvene i ekonomske alternative.

kuda.org: *Iz čega je proizašla tvoja usmerenost na alternative kapitalizmu u okviru tvoga umetničkog rada, i realizacija instalacije "Alternativne ekonomije, alternativna društva"?*

O.R.: Kasnih '90-ih realizovao sam veliki projekat vezan za ekonomiju – izložbu koja se fokusirala na analizu i kritiku najuticajnijih globalnih "igrača" u kapitalizmu – transnacionalnih kompanija. Proveo sam nekoliko nedelja istražujući njihove Internet stranice, čitajući godišnje izveštaje i učeći o njihovim strategijama predstavljanja ekonomske globalizacije i deregulacije tržišta kao jednom prirodnom procesu, apsolutno pozitivnom za svako-ga. Pola godine nakon prve prezentacije projekta "Global 500", 1999. godine, u Sijetlu, u središte pažnje dolazi ovaj tzv. pokret protiv globalizacije. Veoma me privukla dinamika i ne-hijerarhijska organizacija i tokom nekoliko sledećih godina sam snimio dva video rada, usmeravajući se na ovaj pokret otpora. Od 2003. godine većinu vremena i energije sam trošio radeći na aktuelnom projektu "Alternativne ekonomije, alternativna društva", koji ne samo da analizira i kritikuje trenutne uslove, nego odlazi i korak dalje fokusirajući se na socijalne i ekonomske alternative.

kuda.org: *Izložba se bavi idejama, pokušajima i mogućim modelima alternativne ekonomije i alternativne društvene organizacije. U kojoj meri su te ideje i modeli funkcionalna alternativa kapitalizmu, a u kojoj meri su utopijske?*

O.R.: Do sada, svakom od jedanaest koncepata i modela o kojima sam uradio intervju, bila je zajednička negacija kapitalističkog sistema. Da li neke koncepte možemo smatrati naučnim ekonomskim modelima, a druge utopijama, samo je po sebi zanimljivo pitanje. Koji su to aspekti koji jedan model čine naučnim, a drugi utopijskim? Smatram da to nisu čvrste kategorije. Rad Marksa i Engelsa je bio uočljivo utopijski u vreme kada je napisan, ali nakon nekoliko decenija, postao je realnost kada su komunističke vođe pokušale primeniti njihove ekonomske teorije u praksi. Danas se termin "utopijski" često koristi kada se žele obezvređiti određeni planovi za promenu.

Centralna ideja u okviru projekta "Alternativne ekonomije, alternativna društva" je predstavljanje različitih modela i koncepta alternative, davanje ideja zainteresovanim ljudima o tome kako bi društvo u budućnosti moglo izgledati, kako bi bilo strukturisano. Ideje sa izložbe bi služile kao hrana mislima, kao osnova za diskusije, koje su neophodne danas, kada alternativni planovi nisu jasno vidljivi. Ali ono što bi trebalo biti jasno vidljivo jeste to da, željeno društvo mora biti ostvareno i kreirano od strane ljudi koji u njemu žive. Model, koji propisuje i čvrsto određuje svaki aspekt budućeg društva, ne može voditi ka jednom idealnom društvu. To je razlog zbog koga se projekat ne fokusira samo na jedan alternativni koncept, već na nekoliko njih.

kuda.org: *Sa koje pozicije polaze te alternativne metode u odnosu na ekstremne anarhističke strategije suprotstavljanja kapitalizmu, koje češće podržavaju destrukciju i eliminaciju kao najefektivniji pristup – "uništiti ono što nas uništava"?*

O.R.: Neki koncepti i modeli u "Alternativnim ekonomijama, alternativnim društvima" se, takođe, usmeravaju na prelazne strategije, načine približavanja alternativnom društvu. Savgovornici u intervjuima su, naravno, svesni činjenice da bi to novo društvo, u širem smislu, bilo teško ostvarivo bez snažne borbe najširih društvenih slojeva. Uzimajući u obzir činjenicu da bi ova elita koja je na vlasti danas, neminovno izgubila svu svoju moć, uticaj i bogatstvo, i da bi sve to sigurno pokušala odbraniti, nemoguće je zamisliti sistemsku promenu koja bi se odvijala potpuno bez nasilja. Ali isto tako postoji nasilje ukorenjeno u samu strukturu kapitalizma, i ono se i proizvodi svaki dan, tako da ga ne možete izbeći. Svi autori imaju različite, prilično elaborirane ideje putem kojih strukture kapitalizma mogu biti zamenjene. Isto tako, u projektu je predstavljen i savremeni anarhistički model, "Anarhistička demokratija konsenzusa", autora Ralfa Burnickog, detaljni opis egalističkog društva. Tako ovaj pojednostavljeni radikalni stav, "razbijmo kapitalizam", na koji izgleda mislite, i izbegavanje usmeravanja pažnje na alternativne društvene strukture, koje bi trebalo da zamene kapitalizam, ne mogu ozbiljno shvatiti.

kuda.org: *U nekoliko intervjuva o različitim društvenim konceptima, mogu se naći pozivi na jednakost, solidarnost, raznolikost i samoupravljanje. Da li su to primeri inicijati-*

va manjeg obima, koje su bile aktivne i inspirisale stvaranje većih zajednica, baziranih na tim vrednostima?

O.R.: Kao primer veće zajednice koja isprobava različite forme samoupravljanja i samooorganizovanja, naveo bih Zapatiste iz Čiapasa, koji su pre jedanaest godina izdejsvovali autonomnost od samovolje i pritiska koju je na njih vršila meksička država. U zajednicama Zapatista, ljudi iz najširih društvenih slojeva su se organizovali i vodili zajednicu. Uveli su “dobru vladu”, kao vrstu direktne demokratske samoupravne mreže. Zapatisti su sami organizovali rad škola, radio stanica i medicinskih usluga; vlasništvo nad imovinom je zajedničko, imaju sopstvenu lokalnu ekonomiju – naravno, ali to je sve na veoma niskom nivou, jer Čiapas je izuzetno siromašna oblast. Ne bi trebalo da glorifikujemo njihovu ekonomsku i socijalnu situaciju, ali bi u isto vreme morali uočiti šta su to oni uspjeli ostvariti. Mislim da su oni barem donekle uspjeli, ne samo zameniti jedan autoritarni sistem za drugi, već raskinuti sa sistemom dominacije kao jedinim mogućim sistemom. Video rad o Zapatistima je nešto što ću sigurno ostvariti u budućnosti, u okviru projekta “Alternativne ekonomije, alternativna društva”.

kuda.org: *U jednom od video intervjua, postoji interesantna misao koja kaže: “Kapitalizam postoji ne zato što smo ga stvorili u devetnaestom ili u osamnaestom veku... Kapitalizam postoji jer ga mi danas stvaramo”. Koje su manifestacije kapitalizma u današnjem društvu? Koji su njegovi “geografski putevi” u smislu oblika koje može uzeti u najrazvijenijim zemljama sveta, kao i u političkim i ekonomskim periferijama, kao što je Srbija?*

O.R.: Efekti kapitalizma su vidljivi svuda u svetu, ali u različitim oblastima imaju različitu formu. Mislim da je Srbija, ili bivša Jugoslavija, dobar primer zemalja dužnika koje su primorane na ekonomsku globalizaciju. Ovaj proces transformacije je organizovan kroz programe strukturalnog prilagođavanja koje dužničke zemlje moraju sprovesti. Ti programi remete i liberalizuju nacionalna tržišta, i otvaraju ih za velike transnacionalne korporacije, koje nakon nekog vremena uništavaju mnoga lokalna preduzeća. Programi strukturalnog prilagođavanja primoravaju države na raspadanje njihovog sistema socijalnog osiguranja, na otpuštanje zaposlenih u državnim fabrikama, što su mere koje vode osiromašenju najvećeg dela populacije, što je veoma uočljivo kako u Srbiji, tako i u drugim delovima sveta.

Razlog mog intervjua sa Džonom Holovejem, čiji ste citat naveli u vašem pitanju, leži u njegovom izuzetno inspirativnom razmatranju načina osmišljavanja revolucije danas. Holovej tvrdi da istorija pokazuje kako je propao pokušaj transformisanja društva kroz državu, zato što država već sama po sebi predstavlja specifičnu formu društvenih odnosa, koji nastaju razvitkom kapitalizma. Tako on govori o menjanju sveta bez preuzimanja državne vlasti, opisujući revoluciju pre kao pitanje nego kao odgovor, i kao proces uključivanja ljudi u pokret samoodređivanja. Mnoge njegove ideje su srodne načinu razmišljanja meksičkih Zapatista, koji su imali određeni uticaj i na mene dok sam razvijao konceptualnu strukturu instalacije “Alternativne ekonomije, alternativna društva”, kao nehijerarhijski strukturisane grupe video radova. “Pitajući hodamo” je centralni moto Zapatista.

Posetiocima izložbe nije pružena informacija od kojeg video rada bi trebalo da započnu svoje razgledanje. Posetioci moraju pronaći sopstveni put, prateći tekst dugačak nekoliko metara, koji se nalazi na podu, koji daje neku vrstu orijentacije vodeći ih do odgovarajućeg video rada. Na taj način, posetioci izložbe odabiraju radove u skladu sa svojim interesovanjima, što predstavlja veoma važan aspekt instalacije, jer smatram da bi i u jednom društvu stvari trebalo da se odvijaju na takav način, gde bi ljudi imali mogućnost izbora struktura koje utiču na njihov rad i život uopšte.

kuda.org: *U jednom od tvojih intervjua, rekao si da si oduvek bio politički aktivan i posebno zainteresovan za politička pitanja, ali si svoj projekat realizovao kao umetnik. Takođe si spomenuo da, ono što umetnost tebi čini interesantnom, jeste činjenica da “velik broj umetničkih institucija još uvek predstavlja prostore gde je moguće tematizovati pitanja, iz perspektiva koje ne čine deo diskusija u velikim medijima”. Ali mnoge umetničke institucije, takođe, predstavljaju deo umetničkog tržišta baziranog na kapitalizmu. Marina Gržinić kaže da iza prirodnosti umetnosti stoji “čitav sistem (teorijskih, kritičkih) investicija, i (ne samo i jedino) novac”. Kakvo je tvoje mišljenje kao umetnika koji se, na kraju krajeva, iako aktivan u jednom takvom sistemu, ipak bavi njegovim suštinskim problemima?*

O.R.: U potpunosti se slažem sa Marininom analizom. Pitanje je šta uraditi nakon spoznaje činjenice da ne postoji “nešto izvan” kapitalizma. Ne razmišljam o napuštanju umetničke prakse i zanemarivanju oblasti umetnosti, koja često postaje prostor za radikalne debate. Za mene lično, suštinsko pitanje je da li je još uvek moguće postići neki pozitivan efekat putem aktivizma, koji svoje korene vuče iz polja umetnosti. Iz mog iskustva, bez oklevanja bih odgovorio sa “da”.

Što se izložbe “Alternativne ekonomije, alternativna društva” tiče, ona je mesto društvenog procesa preispitivanja, a ja svoju ulogu umetnika vidim kroz organizaciju i započinjanje takvog procesa. U okviru formata umetničke izložbe, isprobavam modele pomoću kojih bi informacije i znanje učinio dostupnim, što se umnogome razlikuje od čitanja knjige ili gledanja filma.

kuda.org: *Koristiš razne medije kako bi analizirao sadržaj i poslao poruku. Čini se da video izraz ima posebno mesto među njima, s obzirom na to da si mnoge svoje radove realizovao u video formatu. Kakvo mesto zauzima upotreba Interneta i novih medija u okviru tema kojima se baviš? Da li i sada moramo čekati proces “demokratizacije” ovog medija, kao što smo bili svedoci demokratizacije videa u šezdesetim i sedamdesetim godinama? Da li je uverenje o transformisanju građanske neposlušnosti u “elektronsku građansku neposlušnost” samo mit, utopija?*

O.R.: Video kao deo instalacija počeo sam koristiti od sredine devedesetih, a video radove, koji mogu biti predstavljeni nezavisno od izložbenih prostora, od dvehiljadite godine. Tako je video zaista postao, donekle, dominantan medijum u okviru moje umetničke

prakse. Ali koristio sam i druge medije kao što su posteri, billboardi i svetlosne instalacije za javne gradske prostore, ili sam pravio grafičke dodatke za štampane medije ili magazine. Dakle, moj rad nije primarno baziran na jednom određenom mediju, više je zasnovan na određenim pitanjima kojima se bavim, za koja pokušavam pronaći formate i strategije obraćanja javnosti. Slično alatima umetničke produkcije, takođe vidim različite, dragocene instrumente pružanja otpora, koje ne želim međusobno suprotstavljati. Kao što je međunarodni anti – globalizacijski pokret dokazao, aktivizam ljudi na ulicama još uvek, pod određenim okolnostima, može imati smisla i može proizvoditi pozitivne efekte, kao što je prevremeni završetak konferencije Svetske trgovačke organizacije u Sijetlu, 1999. godine, do koga je donekle dovelo desetine hiljada demonstranata koji su prekinuli susret delegata Svetske Trgovačke Organizacije u Sijetlu. Sa druge strane, možemo pronaći primere da elektronska građanska neposlušnost, takođe, može skrenuti pažnju javnosti, kao što je to bio slučaj sa demonstracijama putem Interneta, protiv “Lufthanse”. Kako kapital pronalazi načine komercijalizovanja novo-razvijenih prostora kao što je Internet, od izuzetne je važnosti iskoristiti te prostore za pobunu i borbu za naša demokratska prava na slobodan govor i demonstracije u okviru tih prostora.

kuda.org: *Šta je po tvom mišljenju, najznačajniji efekat ili učinak organizovanja ovakvog događaja u Srbiji i Crnoj Gori, imajući na umu lokalni kontekst? U najmanju ruku, koja su tvoja očekivanja?*

O.R.: Izložba je veoma specifičan format, koji obično vide oni ljudi koji su, na neki način, uključeni u umetničku scenu, ili oni koji su zainteresovani za neko konkretno pitanje u okviru projekta. Na nekim prezentacijama projekta “Alternativne ekonomije, alternativna društva”, koje su se odvijale u okviru veće umetničke izložbe, kao što su Transmediale.04 u Berlinu, ili Emoção Art.ficial II u Sao Paulu, šira publika je dobila priliku da pogleda instalaciju. U svakom slučaju, to je proces u kome ljudi treba da provedu neko vreme da bi spoznali njegove vrednosti, jer ukupna dužina trajanja jedanaest video radova, od koliko se projekat u ovom momentu sastoji, jeste skoro pet sati. Ali ja ne samo što putujem po svetu kako bih postavio ove izložbe, već putujem kako bih kroz ovu izložbu došao u kontakt sa ljudima koje inače ne bih sreo. A ti ljudi ponekad imaju neka posebna znanja koja sa mnom podele, dajući mi važne sugestije u vezi sa nekim mogućim budućim videom u okviru projekta. Ali ono što će se tačno dogoditi na samom mestu događaja, nikad nije moguće predvideti. U Ženevi, izložba je postavljena u vreme održavanja “Svetskog samita o informacijskom društvu” i bila je posvećena mahom Indymedia aktivistima, koji su dane provodili u tom prostoru, gledajući i diskutujući o video radovima, koristeći izložbeni prostor za svoje sastanke. Dakle, svaka izložba predstavlja jedinstveno iskustvo, a ja se nadam da izložba u Srbiji, u kontekstu ekstremno desničarske politike i ovih neverovatno brzih ekonomskih procesa transformacije, poseduje potencijal koji će nekim ljudima pružiti zanimljive ideje.

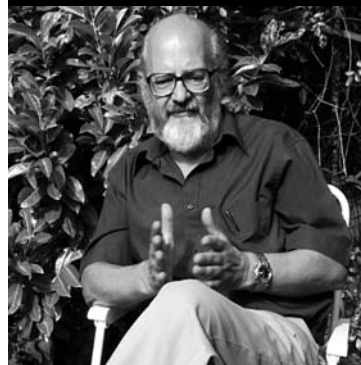
Alan Dalotel

Salome Molto

Todor Kuljić

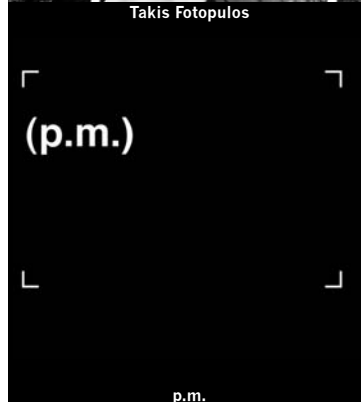
Takis Fotopoulos

Majkl Albert

Ralf Burnicki

p.m.

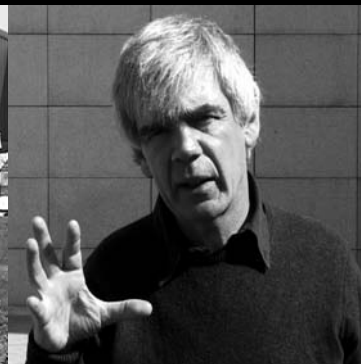
Mardž Pirsí

Nensi Folbre

Kristof Šper

Džon Holovej

Pariska komuna 1871. godine

Alan Dalotel

Ono što se zaista mora naglasiti, jeste da je Pariska komuna iz 1871. godine, predstavljala direktnu demokratiju. A konkretno ta direktna demokratija nema nikakve veze sa demokratijom sa učešćem. Komuna nije bila osmišljena da reformiše javne službe, već da izmeni društvo, a ne da ga prilagodi. Ljudi su 1871. godine želeli revoluciju, i mislili su da su sposobni da je ostvare pomoću pušaka i topova.

Deo intervjua realizovanog u saradnji sa "Rebond pour la Commune", dužina trajanja: 25 min, snimljeno u Parizu, Francuska, 2004.

Radnička udruženja za vreme španske revolucije

Salome Molto

Niko nije bio primoran da se uključi u kolektive, svi su to želeli, jer je to značilo veći prihod, osnovne potrebe su vam zadovoljene, a pored toga, kada je takav, postojeći sistem u pokretu, ne podržava ga mali deo populacije, već 99 procenata nacije.

Deo intervjua, dužina trajanja: 22 min, snimljeno u Alkoju, Španija, 2004.

Jugoslovensko radničko samoupravljanje

Todor Kuljić

Ali ako ga uporedimo sa stanjem u kojem se Jugoslavija trenutno nalazi, gde vlada jedna vrsta divljeg kapitalizma, možemo reći da je to bila demokratija koja je relativno dobro funkcionisala. Radnička klasa i siromašni slojevi stanovništva su imali neku vrstu neotuđivog upravljačkog prava, što danas nemaju. Ne možemo odbaciti jugoslovensko samoupravljanje u celini kao totalitarizam.

Deo intervjua, dužina trajanja: 23 min, snimljeno u Beogradu, Srbija, 2003.

Inkluzivna demokratija

Takis Fotopulos

www.inclusivedemocracy.org

Generalni cilj projekta inkluzivne demokratije je stvaranje društva u kojem će ljudi odrediti sebe, u kojem će, drugim rečima "demos", narod, kao što je to i postojalo u klasičnom konceptu vladavine naroda, imati sveopštu kontrolu nad sferom politike, ekonomije, i uopšte nad društvenom sferom.

Deo intervjua, dužina trajanja: 37 min, snimljeno u Londonu, Velika Britanija, 2003.

Participativna ekonomija

Majkl Albert

www.parecon.org

Vrednosti participativne ekonomije su jednakost, solidarnost, raznolikost i samoupravljanje. Jednakost se odnosi na ono što dobijamo radeći. Normu predstavlja činjenica da bi trebali biti nagrađeni za uloženi trud i požrtvovanje, a ne za vlasništvo ili moć.

Deo intervjua, dužina trajanja: 37 min, snimljeno u Vuds Holu, SAD, 2003.

Anarhistička demokratija konsenzusa

Ralf Burnicki

Prvo, u anarhističkoj demokratiji konsenzusa, osobe koje bi bile najviše pogođene pojedinim donetim odlukama bi imale pravo da budu konsultovane. Drugo, sve osobe koje bi donošenjem

odluke pretrpele neki gubitak – ja ih nazivam disidentima – bi imale pravo veta u procesu donošenja odluka. Ovo pravo im dopušta da ponište odluku i ponovo započnu diskusiju.

Deo intervjua, dužina trajanja: 29 min, snimljeno u Bilefeldu, Nemačka, 2005.

bolo'bolo

p.m.

www.bolo-bolo.org

Verovatno će mi trebati više vremena da objasnim da komunizam o kojem ja govorim nije onaj koji sam već video. Lakše je jednostavno reći ja sam za bolo'bolo, i onda svi počinju da ponovo misle, da promišljaju, o svemu.

Deo intervjua, dužina trajanja: 22 min, snimljeno u Cirihi, Švajcarska, 2004.

Utopijske feminističke vizije

Mardž Pirs

<http://archer-books.com/Piercy>

Većina utopijskih romana koje su napisale žene su dosta drugačiji. Obično naginju ka opuštenijim, anarhičnijim društvima. Često izražavaju brigu da bi dnevni poslovi u okviru društva trebalo da budu podjednako prestižni kao i poslovi koji se danas najviše nagrađuju.

Deo intervjua, dužina trajanja: 24 min, snimljeno na Kejp Kodu, SAD, 2003.

Dobrotvorni rad

Nensi Folbre

www-unix.oit.umass.edu/~folbre/folbre

Dobrotvorni rad... bilo da situaciju posmatramo sa korporacijsko – kapitalističkog ili socijalističkog stanovišta, postoji rad koji se razlikuje od drugog, koji se ne može svesti na logiku razmene usluga, na logiku centralnog planiranja ili kancelarijske administracije.

Deo intervjua, dužina trajanja: 20 min, snimljeno u Amherstu, SAD, 2003.

Slobodna saradnja

Kristof Šper

www.outofthisworld.de/yeti

Postoje tri aspekta koja se moraju uzeti u obzir ako želite da gradite slobodnu saradnju. Prvi je da sva pravila u ovoj saradnji, svako može dovesti pod znak pitanja... Drugi... je to da ljudi mogu dovesti u pitanje i izmeniti ta pravila koristeći primarnu materijalnu silu odbijanja da sarađuju... I treći aspekt... je taj da bi cena odbijanja saradnje trebalo da bude slična za sve učesnike u saradnji.

Deo intervjua, dužina trajanja: 32 min, snimljeno u Bremenu, Nemačka, 2003.

Promenite svet bez preuzimanja vlasti

Džon Holovej

Jednostavno nešto nije u redu sa idejom menjanja društva putem države. Neuspešni pokušaji promene društva kroz državu imaju veze sa samom prirodom države, gde država nije neutralna institucija, već specifični oblik društvenih odnosa koji se javljaju sa razvojem kapitalizma.

Deo intervjua, dužina trajanja: 23 min, snimljeno u Beču, Austrija, 2004.

Biografija Olivera Reslera

Oliver Resler je rođen 1970. živi i radi u Beču. Resler je umetnik koji radi projekte na temu različitih društveno-političkih tema. Od 1994. se bavi tematski specifičnim izložbama, projektima u javnim prostorima i video radovima koji se bave pitanjima rasizma, migracija, genetskog inženjeringa, ekonomijom, različitim oblicima otpora i društvenim alternativama.

Mnogi Reslerovi radovi su nastali kao rezultat međusobne saradnje. Film "Venecuela odozdo" (Venezuela from Below, 67 min. 2004) je realizovan sa piscem Dariom Acelinijem (Dario Azzellini) i fokusira se na procese samoorganizovanja stvarnih aktera – najširih slojeva stanovništva, u temeljnoj društvenoj transformaciji u Venecueli. Projekat "European Corrections Corporation" tematizuje fenomen privatizacije zatvora i realizovan je kao instalacija na gradskim javnim mestima u Velsu, Gracu i Minhenu 2003. i 2004. u saradnji sa umetnikom Martinom Krenom (Martin Krenn). U okviru tekućeg projekta "Boom!" iz 2001. Oliver Resler i američki umetnik Dejvid Torn (David Thorne) se bave centralnim kontradiktornostima globalizovanog kapitalizma kroz tekstualne radove napravljene za različite medije. U 2005-toj Resler se fokusira prvenstveno na nastavak i produkciju novih video radova za projekat "Alternativne ekonomije, alternativna društva".

Oliver Resler je učestvovao na grupnim izložbama kao što su "Making Things Public", ZKM, Karlsruhe, 2005; "Praško Bienale 2, 2005; "fly utopia!", Transmediale.04, Berlin; "The Interventionists", MASS MoCA – Massachusetts Museum of Contemporary Art, 2004; "Emoção Art.ficial II", Itaultural Institute, Sao Paolo, 2004; "Minority Report", Aarhus Festival of Contemporary Art 2004, Aarhus; "Banquete", Centre of Contemporary Art Palau de la Virreina of Barcelona, Conde Duque Cultural Centre, Madrid, 2003; "Attack!", Kunsthalle Wien, Beč, 2003; "Empire/State: Artists Engaging Globalization", Whitney Museum of American Art, Njujork, 2002; "Exchange & Transform", Kunstverein München, Minhen, 2002; "<hers>", steiris[:her:]bst, Grac, 2001.

Resler je bio kustos izložbe "Alternative mora biti" u Forum Stadtpark, u Gracu u okviru steiris[:her:]bst 2004.

Takođe je učestvovao i na nekoliko filmskih festivala u Evropi i severnoj Americi kao što su Impakt Festival, Utreht; Duisburger Filmwoche, Nemačka; Kasseler Dokumentarfilm & Videofest, Nemačka; Résistances 2002, Foix; Njujork Int'l Independent Film & Video Festival i "Contemporary film and video" serial na Moderna Museet u Stokholmu.

U 2002. godini je njegov video rad "Ovako izgleda demokratija!" dobio prvu nagradu na International Media Art Award u ZKM, Karlsruhe.

Više informacija na www.ressler.at

kuda.org – društvene implikacije novih medija

Centar za nove medije kuda.org je organizacija koja okuplja umetnike, teoretičare, medijske aktiviste, istraživače i široku publiku na polju informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT – Information and Communication Technologies). U tom smislu, kuda.org je posvećen istraživanju novih kulturnih odnosa, savremene umetničke prakse i socijalnih tema.

Aktivnost rada kuda.org je posvećena pitanjima uticaja elektronskih medija na društvo, na kreativnu upotrebu novih komunikacijskih tehnologija i na savremenu kulturnu i društvenu politiku. Neke od glavnih tema su interpretacije i analize istorije i značaja informacijskog društva, potencijala same informacije i rasprostranjenosti njenog uticaja na političke, ekonomske i kulturne odnose u savremenom društvu.

Razvoj novih komunikacijskih tehnologija je uslovio brojne promene u savremenom društvu, dotičući se njegovog političkog, društvenog i kulturnog aspekta. Internet, procesi primene novih tehnologija i novih modela komunikacije kroz proces "umrežavanja" i razvoj kritičkog mišljenja prema navedenim, postaju i naša svakodnevnica. Čitav niz istraživača, teoretičara, programera, kritičara i medijskih aktivista, svoj rad posvećuje istraživanju i objašnjenju globalnih fenomena današnjice i njihovih posledica.

Centar za nove medije kuda.org otvara prostor za kulturu dijaloga, alternativne metode obrazovanja i istraživanja. Društvena pitanja, medijska kultura, nove tehnologije umetnost, princip Open Source i Free Software su oblasti kojima se kuda.org bavi.

Programi kuda.org: kuda.info / infocentar

pruža informacije iz oblasti kulture novih medija, savremene umetnosti i društvenih fenomena; omogućava istraživanja i edukaciju preko biblioteke, medijateke i arhive iz ove oblasti; obaveštava o kulturnim dešavanjima, seminarima i sličnim organizacijama u zemlji i inostranstvu i njihovim programima.

kuda.lounge / prezentacije i predavanja

sastoji se od predavanja, razgovora, javnih prezentacija umetnika, medijskih aktivista, teoretičara umetnosti, naučnika, istraživača i inženjera; (izložbe, prezentacije, tribine, simpozijumi, predavanja su mesto aktivnog dijaloga i interakcije, koja doprinosi stvaranju novog kvalitetnog jezgra na obe strane: kod publike i predavača)

kuda.production / produkcija i izdavaštvo

obezbeđuje uslove za neprofitno umetničko stvaralaštvo na polju novih medija i tehnologija; kuda.org kao producent, koproducent pruža uslove za interdisciplinarna istraživanja i eksperiment.

“Alternativne ekonomije, alternativna društva”

Autor izložbe: Oliver Resler, Austrija

Izložba u Srbiji i Crnoj Gori:

Novi Sad, Muzej savremene likovne umetnosti, 24. maj - 3. jun 2005. godine

Beograd, Muzej savremene umetnosti, 4. jun - 10. jun 2005. godine

Produkcija izložbe:

kuda.org

Braće Mogin 2, PO Box 22
Detelinara, 21113 Novi Sad
tel/faks: +381 21 512 227
mail: office@kuda.org
url: <http://www.kuda.org>

austrijski kulturni forum^{beg}

Austrijski kulturni forum Beograd

Kneza Sime Markovića 2
11000 Beograd
tel: +381 11 3031956
faks: +381 11 635606
mail: belgrad-ob@bmaa.gv.at

Koprodukcija izložbe:

Muzej savremene umetnosti

Ušće Save bb
11070 Novi Beograd
tel: +381 11 3115 713
faks: +381 11 3112 955
mail: msub@msub.org.yu
url: www.msub.org.yu

Muzej savremene likovne umetnosti

Jevrejska 21
21 000 Novi Sad
tel./faks: +381 21 611 463
mail: mssluns@eunet.yu
url: www.mssluns.org.yu

Projekat “Alternativne ekonomije, alternativna društva” je inicijalno podržan fondovima republicart-a (www.republicart.net) i BKA departmana za umetnost.